

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ПОПАДИНЕЦЬ Оксана Олександрівна

УДК 821.111–3+821.161.2–3[091(043.3)

**ІСТОРИЧНИЙ РОМАН ВАЛЬТЕРА СКОТТА
ТА МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО: РЕЦЕПЦІЯ, ТИПОЛОГІЯ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор

Матвійшин Володимир Григорович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
завідувач кафедри світової літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

Ніколенко Ольга Миколаївна,
Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
завідувач кафедри зарубіжної літератури;

кандидат філологічних наук, доцент

Шалата Олег Михайлович,
Дрогобицький педагогічний університет
імені Івана Франка, доцент кафедри методики викладання іноземних мов.

Захист відбудеться “8” травня 2009 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий “6” квітня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. Б. Лановик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми даного дослідження в найбільш загальному плані визначає сталий науковий інтерес світової компаративістики до проблем літературної взаємодії і до типологічних зіставлень. У нашій роботі поєднання цих двох аспектів зумовлено особливістю того місця, яке займає М. Старицький у літературному процесі. Український історичний романіст кінця XIX ст. безумовно відчуває себе одним із реципієнтів творчих принципів В. Скотта, але зв'язок його з відомим англійським письменником початку XIX ст. не можна зводити лише до історико-генетичного: інший час і культурний вимір творчості М. Старицького надають їй достатньої самобутності, тому цілком виправдано вести мову і про типологічне зіставлення їх творчості.

Літературно-художня спадщина В. Скотта (1771-1832) свого часу мала помітний вплив на появу і культивування важливих ідейно-естетичних явищ у слов'янському культурно-духовному світі, у тому числі й українському.

Ця проблематика, ще далеко не повною мірою висвітлена у вітчизняному літературознавстві, незважаючи на значення В. Скотта для становлення українського історичного роману. В існуючих дослідженнях увага в основному зосереджувалася на компаративному зіставленні романів шотландця в творчості М. Гоголя та П. Куліша ("Куліш і Вальтер Скотт" Б. Неймана, "Вальтер-Скоттівська повість з української минувшини" В. Петрова, "Шлях сера Вальтера Скотта на Україну ("Тарас Бульба" М. Гоголя і "Чорна рада" П. Куліша в світлі історичної романістики Вальтера Скотта) Р. Багрій, "Англійська література у творчій діяльності Пантелеймона Куліша (Переклади. Критичне сприйняття. Творче засвоєння)" І. Девдюк). Окремі аспекти вказаної проблеми розглядалися у контексті розвитку української прози ("Становлення українського історичного роману" А. Гуляка, "Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст." Є. Нахліка). На увагу заслугове академічний огляд Р. Зорівчак "Українсько-англійські літературні взаємини", в якому авторка представляє особливості рецепції українськими авторами європейського письменства, у тому числі й спадщини В. Скотта.

Щодо впливу В. Скотта на М. Старицького, то існують лише короткі тези у студіях критиків, які розглядали історичну прозу українського письменника в цілому (В. Беляєв, Н. Левчик, В. Поліщук). Це пояснюється тим, що досі об'єктом наукових студій були здебільшого поезія та драматургія митця (праці І. Франка, Олени Пчілки, М. Петрова, М. Зерова, С. Єфремова, М. Дяченка, В. Коломійця, Л. Дем'янівської, Н. Левчик та ін.). Що ж до прозової спадщини письменника, то вона залишилася поза увагою вітчизняних дослідників. Окремі згадки у статтях та передмовах до видань жодним чином не вичерпують окреслену проблему. У низці праць (М. Сиротюка, В. Беляєва, В. Олійника, О. Цибаньової, Н. Левчик) проза письменника розглядається у загальному контексті творчості М. Старицького. У 1969 році вийшла монографія В. Тищенка "Історичний роман М. Старицького про Кармалюка". Також М. Старицькому як

історику-романісту присвячено дисертаційне дослідження Т. Тищука “Трилогія М.П. Старицького “Богдан Хмельницький” в контексте українсько-руських літературних зв'язей”. Окрім того, на характер існуючих літературознавчих розвідок, зокрема на їх тенденційність, вплинули ідеологічні настанови радянських часів. Останнім ґрунтовним дослідженням є монографія В. Поліщука “Художня проза Михайла Старицького: Проблематика й особливості поетики романів і повістей”. У названих роботах можливість типологічного зіставлення романів В. Скотта і М. Старицького не заперечується, але спроб такого типу досліджень досі не було зроблено.

Постаті В. Скотта та М. Старицького, без сумніву, є показовими у плані типологічного вивчення української та англійської літератур XIX ст., оскільки обидва митці були яскравими виразниками настроїв своєї епохи, а тематичне розмаїття їх доробку, унікальна стилістична палітра, новий тип персонажів, значні світоглядні зміни дозволяють проводити зіставний аналіз на різних рівнях. Типологічне порівняння романної спадщини В. Скотта та М. Старицького, які заявили про себе у різні періоди XIX ст. (В. Скотт – на початку століття, М. Старицький – в останні десятиліття), виявляє спільні тенденції в українському та англійському літературних процесах. Хоча М. Старицький творив у зовсім іншу естетичну епоху (період складної трансформації реалістичних тенденцій у неоромантичні та модерністські), художні принципи В. Скотта в Україні ще не втрачали своєї актуальності та новизни. Зазначимо також, що більшість історичних романів В. Скотта ще й досі не вивчалися в Україні комплексно, системно і контекстуально крізь призму компаративістської методології та теорії з проєкцією на українську літературу та історичні романи М. Старицького зокрема. Всі ці фактори і визначають **актуальність** даної роботи.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертація “Історичний роман Вальтера Скотта та Михайла Старицького: рецепція, типологія” виконана в рамках науково-дослідної теми “Літературний процес і творча індивідуальність письменника” кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 31 січня 2006 року) та науковою радою Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України з проблеми “Класична спадщина та сучасна художня література” (протокол № 4 від 16 жовтня 2007 року).

Мета і завдання дослідження – на основі літературознавчих розвідок жанру історичного роману комплексно осмислити та зіставити у типологічному та генетичному аспектах формально-змістові особливості історичних романів В. Скотта і М. Старицького, акцентуючи увагу на ідейно-тематичних, жанрово-стильових, сюжетно-композиційних, образних особливостях їхньої прози; визначити своєрідність та новаторство романів М. Старицького, його внесок у розвиток українського письменства.

Реалізація мети передбачає розв'язання у роботі таких **завдань**:

- визначити жанрові критерії історичного роману з позицій сучасних теоретичних здобутків у вивченні історичної прози;
- окреслити вальтерскоттівську модель історичного роману, простежити її рецепцію та модифікацію на конкретних історичних творах українських письменників XIX ст.;
- з'ясувати еволюцію критичної рецепції доробку В. Скотта в Україні;
- провести типологічне зіставлення творчості В. Скотта та М. Старицького;
- охарактеризувати концепцію “історизму” та історіософію В. Скотта й М. Старицького, виявити їхню гомогенність і розбіжності;
- зіставити морально-етичні “настанови” історичних романів письменників щодо державотворення та особистісної відповідальності політиків;
- простежити поетикально-естетичні особливості історичних романів українського та англійського письменників;
- визначити новаторські здобутки М. Старицького у розвитку історичної прози.

Об'єкт дослідження – історична проза В. Скотта та М. Старицького, передусім романи “Waverley”, “Ivanhoe”, “Rob Roy”, “Quentin Durward”, “Old Mortality” В. Скотта та “Перед бурей”, “Буря” “У пристани”, “Молодость Мазепы”, “Руина”, а також “Кармелюк” М. Старицького, у яких питома вага історичних сюжетних ліній значно більша, порівняно з іншими їхніми творами.

Предмет дослідження – форми творчої і критичної рецепції художньої спадщини В. Скотта в українській літературі XIX ст., генеза і типологія історичних романів В. Скотта та М. Старицького.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці фахівців у галузі літературної компаративістики: М. Бахтіна, Г. Вервеса, О. Веретюк, Р. Гром'яка, А. Діми, Д. Дюришина, В. Жирмунського, В. Матвіїшина, Д. Наливайка, І. Неупокоевої, А. Нямцу; вітчизняних та зарубіжних дослідників творчості В. Скотта: М. Альтшуллера, Р. Багрій, А. Долініна, Н. Ейшикіної, С. Орлова, Б. Реїзова, А. Сердюкова, А. Бауц, Д. Брауна, Дж. Бушана, Д. Дайчеса, Е. Джонсона, І. Дункана, К. Гальяна, А. Кларка, Т. Кроуфорда, А. Лінкольна, Х. Пірсона; М. Старицького: М. Комишаченка, Й. Куриленка, Н. Левчик, В. Олійника, В. Поліщука, В. Тищенко, О. Цибаньової, а також праці дослідників історичного роману як жанрового різновиду: Л. Александрової, С. Андрусів, А. Баканова, Є. Барана, І. Варфоломієва, А. Гуляка, М. Ільницького, Г. Ленобля, Б. Мельничука, І. Мотяшова, Л. Новиченка, В. Оскоцького, А. Пауткіна, С. Петрова, Д. Пешорди, М. Сиротюка, І. Скачкова, В. Чумака.

Наукова новизна дослідження полягає у систематизації і класифікації відомостей про рецепцію В. Скотта в українській літературі й літературознавстві; у дисертації вперше на формально-змістовому рівні здійснено генетичне, типологічне зіставлення історичних романів

В. Скотта і М. Старицького, виявлено новаторство М. Старицького, його внесок у розвиток історичної прози в Україні.

Методи дослідження. У дисертації використані такі методи, як порівняльно-історичний, культурно-історичний, типологічний, контактено-генетичний, контекстуальний, структуралістський, формалістський.

Практичне значення. Матеріали дослідження можуть застосовуватися в процесі викладання лекційних курсів з “історії української літератури 70 – 90 рр. XIX ст.”, “історії зарубіжної літератури XIX ст.”, у спецкурсах із історії української та зарубіжної літератури, порівняльного літературознавства та з історії українсько-англійських літературних зв’язків, при виконанні курсових, дипломних і магістерських робіт з української та зарубіжної літератури, при написанні монографічних робіт.

Апробація результатів дисертації. Ряд положень дослідження викладено у 9 доповідях на наукових конференціях різних рівнів: міжнародних – II Міжнародна наукова конференція “Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики” (Кам’янець-Подільський, 2006), IX Міжнародна наукова конференція молодих учених (Київ, 2007), XVI Міжнародна наукова конференція ім. проф. Сергія Бураго “Мова і культура” (Київ, 2007), Міжнародна наукова конференція “Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі” (Кам’янець-Подільський, 2007), XVII Міжнародна наукова конференція ім. проф. Сергія Бураго “Мова і культура” (Київ, 2008), Міжнародна наукова конференція “Література, мистецтво і гуманітарні науки XXI століття у перспективі глобалізаційних процесів” (Харків, 2008), Міжнародна наукова конференція “Мультикультурні аспекти сучасного літературознавчого дискурсу” (Чернівці 2008); всеукраїнських – IV Всеукраїнська науково-теоретична конференція “Українська література в контексті світової літератури” (Одеса, 2007), Всеукраїнська наукова конференція “Актуальні проблеми сучасної компаративістики” (Бердянськ, 2007), а також на щорічних звітних наукових конференціях аспірантів та викладачів Кам’янець-Подільського державного університету та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2005-2008).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 9 працях автора, 8 з яких опубліковані у виданнях, затверджених ВАК України як фахові.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який налічує 257 позицій. Загальний обсяг дисертації – 213 сторінок, із них – 190 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, характеризується ступінь її наукової розробки, визначаються мета і завдання дослідження, наукова новизна та методологічна основа, його об’єкт і

предмет, окреслюється теоретична і практична цінність отриманих результатів та форми їх апробації, а також структура та обсяг роботи.

У першому розділі – “Історичний роман як жанровий різновид: теоретичний аспект” – аналізується рівень і стан наукових досліджень щодо генологічних проблем жанру історичного роману.

У підрозділі 1.1. – **“Проблема жанрових критеріїв історичного роману”** – здійснено огляд сучасного стану вивчення проблем жанру історичного роману як жанрового різновиду. На основі генологічних досліджень історичного роману Л. Александрової, С. Андрусів, Є. Барана, А. Гуляка, М. Ільницького, Б. Мельничука, Л. Новиченка, М. Сиротюка, В. Чумака виведено сукупність рис історичного роману як жанрового різновиду, згідно з якими історичний роман – різновид жанру роману, а не самостійний жанр; це твір про минуле, віддалене в часі не менше, ніж на життя одного покоління; побудований на співвідношенні документу і домислу та вимислу, в ньому діють як реальні постаті, так і витворені авторською фантазією; його актуалізаційна спрямованість; історіософське осмислення минулого; основним структурним компонентом котрого виступає документ, історичний факт – домислу й вимислу відводиться другорядна роль.

Підводячи підсумок історіографічного аналізу досліджуваної проблеми, можна констатувати, що наукова думка рухається в бік поглиблення й поширення знань про історичну прозу.

У підрозділі 1.2. – **“Модель історичного роману В. Скотта як фундатора жанрового різновиду”** – на основі праць С. Орлова, Б. Реїзова, А. Долініна, Є. Демешкана, Н. Дьяконової, Р. Багрії про структуру історичного роману В. Скотта виведено узагальнюючий варіант моделі вальтерскоттівського роману: 1) стихійно-матеріалістичне ставлення до історії, свідомий об’єктивізм; 2) образне відтворення минулого, при якому розкриваються істотні суперечності даної конкретної епохи; 3) співвідношення елементів історичної правди з елементами домислу; 4) наявність історичного конфлікту; 5) народ – як одна з ключових проблем; 6) присутність автора, його погляд на розвиток історичного процесу; 7) поєднання долі звичайної людини з подіями державної ваги; 8) наявність конкретно-історичного персонажа, який перебуває на другому плані; 10) вигаданий головний герой – в основі сюжету; 11) відтворення атмосфери часу в елементах побуту; 12) новаторство художньої мови.

Такий підхід дав можливість ширше змалювати тло, висвітлити події, створити цікаві сюжетні колізії, пригодницькі ситуації.

Автор дисертації в основному поділяє позиції С. Орлова та Б. Реїзова стосовно структури історичних романів англійського письменника, оскільки вони є найбільш вичерпними та переконливими.

У другому розділі – “Вальтер Скотт і Україна: проблеми рецепції” – розглянуто вплив суспільно-історичних чинників на процес засвоєння творчого доробку В. Скотта українським

красним письменством, а також досліджено критичне сприйняття його художньої спадщини, що в комплексі дозволяє простежити динаміку процесу рецепції творчості англійського майстра українською літературою з кінця XIX ст. до сьогодення.

У підрозділі 2.1. – *“Особливості творчої рецепції вальтерскоттівської моделі історичного роману в українській літературі XIX – поч. XX століття”* – хронологічно розглянуто етапи засвоєння доробку В. Скотта українською літературою, зібрано і прокоментовано різноманітні за характером матеріали, зокрема й маловідомі свідчення значного інтересу поетів і читачів до творчості й особистості прозаїка, з’ясовано залежність характеру рецепції від суспільно-історичних процесів у державі.

Творча рецепція В. Скотта в українській літературі розпочалася в 30-х роках XIX ст. Вона була якнайтісніше пов’язана з розвитком романтизму, з пристрасним інтересом до національного минулого, із завданням створити повноцілну українську національну літературу, з пошуками нових принципів і форм художнього відтворення дійсності. Найбільш придатною для адекватного відзеркалення історії мистецькою формою став для українських романтиків історичний роман вальтерскоттівського типу.

Рецепція доробку В. Скотта українськими письменниками XIX ст. дає показовий матеріал для розуміння того, яке місце він посідав у їх творчому світі та яку роль відіграв у становленні жанру українського історичного роману. Для Т. Шевченка і Лесі Українки творчість В. Скотта була матеріалом для цілком незалежного мистецького діалогу. Інші ж українські письменники XIX ст. виходили з положення про можливість “вкладення” власного національного змісту у ті романні форми В. Скотта, які мали значний успіх у європейського читача. Вони спиралися (різною мірою) на випробувані В. Скоттом моделі побудови історичного твору. Проте ці численні ознаки вальтерскоттівського роману не перекреслюють оригінальних досягнень, напр., П. Куліша та М. Старицького: вони сягають рівня справжнього проникнення в українські історичні реалії, ніби бачать їх очима сучасника. Тому в загальній історико-літературній перспективі оцінка позиції “вчитель – учень” (В. Скотт – П. Куліш – М. Старицький) повинна бути скорегована з урахуванням екстремальних умов становлення української національної свідомості у літературно-художній сфері. З огляду на ці умови відносна вага самостійного змістового елементу в П. Куліша та М. Старицького була збільшена, порівняно з творами П. Білецького-Носенка, Є. Гребінки, що виконувало насамперед функцію формування національної свідомості.

У підрозділі 2.2. – *“В. Скотт в українських перекладах та критиці”* – вивчається процес засвоєння спадщини митця в Україні з середини XIX ст. до кінця XX ст. на основі аналізу здобутків українського літературознавства, яке відзеркалює ставлення до творів прозаїка у різні часи. У підрозділі систематизовано досягнення української літературно-критичної думки, розглянуто зміст і характер публікацій, простежено коливання кількості друкованих праць, що

дозволило реконструювати еволюцію сприйняття спадщини письменника українською літературою й вирізнити етапи цього процесу.

У літературно-критичній рецепції творчості В. Скотта в Україні тон задає вагоме судження І. Франка про те, що В. Скотт – один з тих, хто на Заході втілює інтерес до ідеї народності, фольклору.

Весь рецептивний досвід ХІХ ст. українська літературно-критична думка наступного віку враховує й оцінює вже в іншій парадигмі. Для неї це головним чином матеріал для осмислення та узагальнення особливостей поетики вальтерскоттівського роману, оцінки його впливу на історичну романістику ХХ ст.

Активне сприйняття спадщини митця в Україні почалося приблизно на п'ятдесят років пізніше, ніж у країнах Європи. Це пояснюється тим, що розвиток літератури в першій половині ХІХ ст. в Україні, як і в усій Російській імперії, стримувався жорсткими миколаївськими цензурними статутами, що робили практично нереальним отримання права на видання українською мовою. Ще одним чинником, що викликав надувагу до творчості В. Скотта, була інформаційна ізоляція України від демократичних держав (зокрема, ізоляція української літератури радянського періоду від більшості процесів у світовому мистецтві й культурі), а також потреба прорвати цю інформаційну блокаду. Вплив ідеології особливо позначився на таких формах рецепції, як критичне засвоєння та переклади, внаслідок чого художня спадщина англійського письменника подавалася українському читачеві зі запізненням. Незважаючи на те, що окремі російськомовні переклади з'явилися в Україні набагато раніше, до нашої країни В. Скотт “прийшов” уже зрілим і добре знаним на Заході майстром. Захоплення читачів романістом як особистістю зумовило появу на початку 1970-х р. цілої низки біографічних розвідок та критичних статей. Перша спроба дослідження української рецепції вальтерскоттівської спадщини почалася у 1971 р. у літературознавчій статті Б. Ремізова і продовжилася в академічному огляді Р. Зорівчак (1988). Це були праці, присвячені, головним чином, аналізу досягнень у галузі українського перекладу творів прозаїка.

На сьогодні рецепція доробку В. Скотта переходить у стадію стійкого засвоєння, про що свідчить факт вивчення творчості письменника в школах та гуманітарних навчальних закладах. Спадщина В. Скотта все частіше стає об'єктом компаративного вивчення (існує зіставлення творчості англійського романіста з П. Кулішем, О. Пушкіним, І. Гончаровим, О. Бестужевим-Марлінським, М. Загоскіним, А. Франсом, А. Їрасиком, Р. Бернсом, Д. Ліндсей, В. Шекспіром), що дозволяє виявити загальносвітові тенденції в розвитку літератур і з'ясувати їх національні особливості.

Отже, у процесі інтеграції, який був ускладнений різними позалітературними чинниками, творчий доробок В. Скотта помітно вплинув на духовне життя українського суспільства, залучився до національної культури і став органічною частиною вітчизняного мистецтва слова.

Усе це становить історико-літературний контекст, в якому ми розглядаємо поетику історичних романів М. Старицького в її зв'язку з вальтерскоттівською моделлю історичного роману. Причому, сучасний постколоніальний стан України та Шотландії дає нам змогу підійти до цих проблем з більшою культурною незаангажованістю.

Третій розділ – “Співвідношення історичної правди та художнього вимислу в романах В. Скотта та М. Старицького” – присвячено типологічному зіставленню творів англійського та українського письменників. Тут встановлено аналогії й відмінності у їх творчості, на основі чого визначено окремі закономірності розвитку української та англійської літератур як складників світової літератури, їх національні особливості; проаналізовано проблематику і художні особливості творчої спадщини прозаїків.

У підрозділі 3.1. – *“Концепція історизму в романах В. Скотта та М. Старицького”* – аналізуються жанрові особливості романів В. Скотта і М. Старицького під кутом зору художнього вираження в них концепції історизму, “пропорцій” між історичною фактологією і художнім домислом та вигадкою. На основі аналізу романів, міри і співвідношення в них факту й домислу (та вигадки), “історичних” і “неісторичних” сюжетних ліній визначені спільні риси їх історизму: у соціальних характеристиках; у ролі, відведеній народу; в образному відтворенні найважливіших форм духовного і матеріального життя народу; у зображенні національних типів героїв (їх особистісне майже однозначно підпорядковувалося загальному добру); у ставленні до народних повстань; в увазі до етнографічних деталей. Залежно від реалізації у творах історичної тематики дослідники визначають у письменстві XIX ст. дві умовно названі тенденції: гоголівську, з її “духом історії”, поетизацією і практичним ігноруванням факту, і кулішівську, з її увагою до конкретики й автентичності. У белетристиці М. Старицького помітнішою є орієнтація на кулішівську (і вальтерскоттівську) тенденцію, хоч і “гоголівські” ремінісценції частково теж резонують. Доволі уважне ставлення до проблеми історизму обґрунтовано зумовлює жанрово-видове означення романів обох письменників як художньо-історичних.

У підрозділі 3.2. – *“Національно-історична ідея у романах В. Скотта та М. Старицького (на матеріалі романів “Waverley” В. Скотта та діалогії “Молодоть Мазепи” і “Руїна” М. Старицького)”* – проводиться зіставлення функцій національно-історичної ідеї у романах В. Скотта і М. Старицького. У цьому та наступному підрозділах до аналізу беруться два романи із величезної творчої спадщини В. Скотта “Waverley” та “Rob Roy”, бо вони є одними із перших, що були перекладені російською мовою у першій половині XIX ст. і користувалися найбільшою популярністю серед читачів на теренах російської імперії. Крім того, ці романи видаються

типологічно найбільш спорідненими відповідно з діалогією М. Старицького “Молодость Мазепи” і “Руїна” та його романом “Кармелюк”.

При порівнянні ми виходили з близької для обох письменників думки про те, що саме нація витворює державу, а не навпаки, через що зростає роль філософсько-культурного вияву національної ідеї. Цим і пояснюється той факт, що саме тема України (Шотландії), їх історичної долі в різні епохи, стала ключовою, наскрізною темою-проблемою всієї творчості письменників і зображена ними у різних смислових площинах. Насамперед у цьому контексті йде мова про обстоювання прозаїками ідеї державності України та Шотландії, яка була домінантною в історичній прозі М. Старицького та В. Скотта. Значення цих факторів зростає, з огляду на виразний паралелізм історико-культурної долі цих країн. Мова йде і про історичний аспект: акт про унію Шотландії та Англії (1707 р.) та Переяславська угода 1654 р. між Україною та Росією мали негативний вплив на культурний і політичний розвиток України та Шотландії, а також про сучасно-політичний аспект: набуття незалежності Україною (з 1991 р.) та суттєвої автономії Шотландії (з 1999 р.).

Ідея державності у зазначених романах функціонує на таких рівнях: 1) на теоретико-політичному (ідея субдержавного становища Шотландії щодо Англії та України щодо Росії; якщо В. Скотт послідовно дотримувався саме такої поміркованої політичної позиції, маючи надію на широку культурну автономію, то М. Старицький устами Мазепи неодноразово наполягав на необхідності повноцінної держави); 2) на рівні роздумів і висловлювань персонажів-носіїв національної ідеї про долю країни (Флора Мак Івор у В. Скотта, І. Мазепа у М. Старицького); 3) на зоровому рівні (видимий образ Вітчизни у романах обох письменників); 4) часовий образ Вітчизни (історична давнина і сучасність).

У підрозділі 3.3. – “Концепція історичної постаті у романах В. Скотта та М. Старицького (на матеріалі творів “Rob Roy” В. Скотта і “Кармелюк” М. Старицького)” – подається характеристика образу-персонажа крізь призму динаміки особистісних якостей подібних персонажів на прикладі Роб Роя і Кармелюка. Зближує цих героїв їх однакове суспільне становище. Обидва письменники їх зіткнення із суспільством морально виправдовують боротьбою за волю і людську гідність. Але якщо героя В. Скотта подієва динаміка майже не змінює внутрішньо і він до кінця вірить у справедливість своєї справи, то Кармелюк у М. Старицького доходить до втрати “віри” у свою боротьбу. Життєві перипетії героя М. Старицького побудовані таким чином, що поступово збільшують його здатність до самопізнання (естетично це ознака іншої епохи розвитку роману).

Погляди авторів яскраво віддзеркалюються у способі історичної модифікації персонажів. Розвиваючи фабульну дію романів, автори крок за кроком додають до образів своїх героїв все нові й нові риси, прикмети, чим примушують читача постійно стежити за етапами їх поступу.

Характеристика героїв виводиться поступово за допомогою різних засобів і прийомів типізації, зокрема оцінки персонажів іншими дійовими особами твору – родинним оточенням, близькими й опонентами. Разом із тим, неабияка роль у романах відводиться суб'єктивному авторському ставленню до персонажів і їх товаришів: тут симпатії письменників на боці “месників”. Автори романів повністю абсолютизують правомірність будь-якого вчинку свого героя, якщо він здійснений в ім'я загального добра, проголошують право особистості на свободу, акцентують увагу на самоцінності людського життя.

Через еволюцію своїх героїв романісти зуміли майстерно відтворити національний дух епохи в найрізноманітніших проявах, відповідно адаптувати різні прийоми й засоби літературного моделювання історичного минулого та трансформації історичної правди у художню систему історико-пригодницького роману.

Спільність цих образів підсилюється художньо прийнятною для В. Скотта та М. Старицького моделлю співвідношення історичного і вигаданого матеріалу.

Четвертий розділ – “Поетикальні особливості історичних романів українського та англійського письменників”. Типологічна подібність поетикальних особливостей прози В. Скотта і М. Старицького виявляється і розглядається в розділі на рівні образу-персонажа; на сюжетному рівні (окремо досліджується роль пригодницького чинника в обох письменників); на рівні хронотопу у творах англійського й українського романістів.

У підрозділі 4.1. – **“Пригодництво як функціональний чинник романів В. Скотта та М. Старицького”** – аналізується пригодництво як самодостатня якість прози класиків, “пригодницьких” структурних елементів і їх функціональної ролі в романах. Відзначається новаторство М. Старицького в активному й послідовному художньому освоєнні потенціалу пригодництва у всій українській літературі, у започаткуванні жанрового різновиду – історико-пригодницького роману. Далі аналізується широкий спектр пригодницьких мотивів і прийомів у великій прозі письменників, зокрема досить поширений мотив дороги, котрий уже сам у собі потенційно заряджений пригодництвом; пов'язані з ним мотиви раптових зустрічей, засад і втеч, погонь, долань небезпек.

В. Скотт та М. Старицький використовують популярні у світовій белетристиці постаті “чорних інтриганів”, роль яких у творах досить помітна, особливо для розгортання й напруження сюжету, загострення інтриги. Зазвичай вони виступають “антигероями”. Є у романній прозі В. Скотта та М. Старицького й інші типи, котрі самі собою зумовлюють пригодництво: циганки, ворожки-відьми, характерники, таємничі старці, класичні покоївки-інтригантки, а також широковживані у пригодницькій белетристиці дійства перевдягання, підслуховування, споювання, впізнавання-невпізнавання, розслідування-розгадування тощо. У підсумку вказується на доволі

очевидну в плані пригодництва “школу” В. Скотта, П. Куліша, чий художній досвід переймав М. Старицький.

У підрозділі 4.2. – **“Композиційні та сюжетні особливості романів В. Скотта та М. Старицького”** – поглиблено розглядаються сюжетно-композиційні особливості історичних романів прозаїків у типологічному аспекті. А саме: залежність обох авторів від загальної властивості історико-художньої літератури – її підкресленої сюжетності (для обох історична подія – згорнута оповідь про неї); спільний для В. Скотта і М. Старицького інтерес до перехідних історичних періодів (однак В. Скотт цікавився подіями як європейського, так і національного значення; М. Старицький же зосереджувався на подіях національно-визвольного характеру); спільне тяжіння обох авторів до “централізованого інтересу” в сюжетобудові (у М. Старицького, в порівнянні зі Скоттом, сюжетні розгалуження мають більш самостійну вагу, тому в його романах і створюється ефект “подієвої панорами”); В. Скотт спирається на сюжетну лінію вигаданого персонажа, котрий діє на конкретно-історичному тлі й обумовлений ним, у М. Старицького головний герой – історична особа, значення якої підпорядковує собі відносно самостійні долі вигаданих персонажів); значний ступінь драматизації романів обох авторів, багатопланове використання діалогів (сцени статичні й діалогічні як засіб опису подій); використання романістами фольклорних способів реалізації сюжетів; назви у В. Скотта та М. Старицького загалом типові для історичної белетристики XIX ст. (вказують на історичну постать, ознаки часу, простору, історичні події), але назви “Rob Roy”, “Кармелюк” розраховані письменниками на розширення змісту (символізацію, концептуалізацію) аж до узагальненого, сталого поняття “народний месник”.

Підкреслюється, що письменники були справжніми майстрами у розбудові сюжету літературного твору і сюжетобудова є одним із найбільш довершених мистецьких складників творів митців.

У підрозділі 4.3. – **“Особливості часово-просторової організації історичних романів В. Скотта та М. Старицького”** – за теоретичну основу беруться дослідження М. Бахтіна, в яких розглядається проблема хронотопу. Послідовно аналізується реалізований у прозі класиків історичний час у різних семантичних виявах, а також дуже виразно присутній час авантюрний, наявність якого додатково сигналізує і про відповідні жанрово-видові характеристики творів (пригодницькі). Аналізуються супутні з авантюрним часом мотиви: зустрічі-розлуки, втрати-здобутки, пошуку-знахідки та ін., класичного мотиву дороги з численними “раптом”, “несподівано”, “випадково”, а також салонного топосу тощо. При цьому часи авантюрний, побутовий, біографічний, історичний, біолого-віковий співіснують. У топосі дороги дуже чітко виявляється органічна єдність часових означень із просторовими, їх взаємозумовленість. Просторова конкретика, виписана в романах В. Скотта та М. Старицького, додатково засвідчує історизм творів.

Хронологічний аспект зіставлення романів В. Скотта і М. Старицького також виразно вказує на типологічну подібність їх художніх систем. У обох авторів історичний час і час персонажа взаємно впливають один на одного.

Англійський і український романісти майже не допускають інверсій і ретроспекцій. У них дистанція між часом нарації і часом історичного сюжету скорочується завдяки тому, що ідея творів спрямована на сучасників.

У підрозділі 4.4. – **“Образна система історичних романів В. Скотта та М. Старицького”** – реалізується спроба визначити концептуальні особливості творення художніх образів В. Скоттом та М. Старицьким. У романах М. Старицького наголошується на визначальній ролі релігійного чинника, наприклад людину він вважає Божою істотою, з якої й волосина не впаде без волі Творця (ця теза звучить у всій творчості романіста). Звичайно, герой творів М. Старицького, як і В. Скотта, був і соціальною істотою, часто, особливо в історизованих творах, виявляв свою національну сутність, родинні чи інтимні почуття.

Іншим концептуальним чинником, котрий посутньо впливав на принципи образотворення у письменників, був чинник жанрово-стильовий. Незважаючи на видиме домінування романтичного дискурсу, більш чи менш очевидні прояви інших стильових ознак, насамперед реалістичного плану. Різностильові креативні чинники у романах виявлялися навіть у змалюванні одного персонажа, звісно, персонажа лідерського типу, сильної особистості, правителя, вождя. Герой такого типу – зазвичай герой романтичної (чи неоромантичної) літератури, котрого письменники знаходили здебільшого в національній історії.

Випишуючи образи “історичних” людей переважно за приписами романтичного дискурсу, митці здебільшого мусили зважати і на реальні біографії кожної конкретної людини. Саме конкретна постать видавалася переконливішою у будь-якій стильовій площині, особливо в тій, котра є близькою до реалістичного зображення, якого прозаїки не цуралися. Такий стильовий синкретизм особливо властивий для характеротворення реальних історичних осіб.

Зближує В. Скотта та М. Старицького і характер зображення жіночих образів. Англійський романіст, хоча й відводив жінці роль помічниці чоловіка, реально зобразив її активною і повноцінною особистістю (Діана Вернон, Флора Мак Івор). А на М. Старицького вплинули певним чином емансипаційні тенденції його часу, причому його жіночі характери виписані головним чином з позицій народної етики. Більшість із цих образів мають у своїй сутності лідерський характер, вольову вдачу, а множинність таких типів засвідчує відповідну тенденцію романістів у концепції жінки.

Концепції героїв у прозових творах М. Старицького виписувалися у класичній виражальній манері та з застосуванням випробуваних літературних прийомів: портретування героя, його характеристики за допомогою інтер’єрів, пейзажів, через дію персонажа (т. зв. зовнішній план

образотворення); самохарактеристика героя, внутрішні монологи, роздуми, сни (внутрішній план); а також опосередковані зображально-виражальні характеристики – враженнєві оцінки одних героїв іншими, нагнітання синонімічних тропів тощо.

У загальних **висновках** зазначається, що у процесі інтеграції, який був ускладнений різними позалітературними чинниками, творчість В. Скотта помітно вплинула на духовне життя українського суспільства, інкорпоровалася у національну культуру і стала органічною частиною вітчизняного мистецтва слова. Всупереч політичним та цензурним заборонам твори письменника в оригіналах та перекладах прокладали собі шлях до українського читача, збагачуючи українську літературу актуальними темами, образами та художніми засобами, відігравали роль джерела пробудження громадянських почуттів, сприяли народженню в національному письменстві нових мистецьких віянь та напрямів.

Весь систематизований у нашій роботі матеріал щодо рецепції творчості В. Скотта в Україні дає змогу “вписати” у даний процес і доробок М. Старицького, на основі цього зрозуміти особливості співвідношення його романістики зі спадщиною В. Скотта.

Характер співвідношення ми визначаємо через ступінь дотримання українським письменником моделі вальтерскоттівського роману, яка описана на основі узагальнень С. Орлова, Б. Реїзова, А. Долініна, Є. Демешкана, Н. Дьяконової, Р. Багрій. Романи В. Скотта спрямовані на пізнання історії лише художніми засобами, вони ґрунтуються на вірогідному характері історичних подій і на суттєвій незмінності людської природи.

У такому абстрагованому вигляді ця структура історичного роману є спільною для В. Скотта та М. Старицького. Зроблений у нашій роботі порівняльний аналіз проблематики і поетики творчості обох письменників не лише розширює й уточнює наведену модель історичного роману, а й індивідуалізує її.

Індивідуальні особливості зводяться до специфічного тону або історико-художнього пафосу, притаманного кожному з письменників: об’єктивістського – у В. Скотта, суб’єктивістського – у М. Старицького.

Так, якщо В. Скотт, намагаючись осягнути сутність епохи, визнає і відносність істин своєї епохи, відносність власних оцінок її, то позиція М. Старицького більш особистісно загострена: він закономірністю вищого рівня вважає волю Творця, а проте зовсім не відкидає позитивістське трактування історичних обставин.

Уже в цьому М. Старицький, порівняно з В. Скоттом, виявляє більшу свободу, точніше, творчу суб’єктивність у створеному ним історико-художньому світі. На рівні поетики його суб’єктивні акценти виявляються саме в тих рисах, які визначає або його авторська особистість, або персонаж-особистість (резонер):

- М. Старицький спрямовує авторську увагу переважно на історичну постать, а вже потім – на історичні обставини, що пов'язані з нею. В. Скотт, навпаки, бачив створюваний ним образ насамперед через історичні закономірності, ретельно вивірені письменником;

- М. Старицький послідовно наголошує на необхідності державної самостійності України (диалогія про Мазепу, трилогія про Б. Хмельницького), в той час як В. Скотт помірковано вів мову лише про культурну автономію Шотландії щодо Англії;

- У типологічно подібних Кармелюку і Роб Рой різною виявляється роль і якість їх особистісної еволюції на тлі спільної для обох подієвої динаміки: герой М. Старицького втрачає віру у доцільність своєї боротьби, Роб Рой до кінця вірить у справу, якій служить;

- М. Старицький обирає для сюжетів національно-визвольні події, а В. Скотт цікавиться також і подіями загальноєвропейського масштабу. Визначає сюжет у М. Старицького протагоніст – історична особа, а у В. Скотта сюжетну лінію веде вигаданий персонаж, що діє у конкретно-історичних умовах;

- Образи жінок – активних і повноцінних особистостей – спільні для обох авторів, але героїнь М. Старицького вирізняє ще й вольова вдача і навіть лідерський характер.

А от випадки типологічної подібності поетикальних рис мають, так би мовити, виразно безособистісний нейтральний характер. Це, можна сказати, архетипне спільне для обох письменників, що виявляється у 1) типологічній подібності хронотопних аспектів (значна роль хронотопу дороги; співіснування авантюрного, побутового, біографічного, історичного, біолого-вікового часів); 2) у типологічній подібності функцій пригодницького чинника (хоча М. Старицький уперше в українській літературі використовує історико-пригодницький жанровий різновид); 3) у змістовій спільності “безособистісних” рис композиції та сюжету в обох авторів (використання природної для історико-художнього жанру підкресленої сюжетовості; драматизування як прояв синкретичної природи роману).

Усе це і визначає своєрідність історичних романів М. Старицького у його зіставленні з романами В. Скотта.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИСВІТЛЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Фіголь О. О. Романи “Роб Рой” Вальтера Скотта і “Кармелюк” Михайла Старицького: культурно-історичні паралелі / О. О. Фіголь // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. – Серія: Філологія (літературознавство) : [зб. наук. праць / ред. кол.: В. Г. Матвійшин (гол. Редколегії) та ін.]. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006-2007. – Вип. XIII–XIV. – С. 185–189.

2. Фіголь О. О. Вальтерскоттівська концепція історизму в інтерпретації Михайла Старицького / О. О. Фіголь // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. – К. : Акцент, 2007. – Вип. 26. – С. 201–211.

3. Фіголь О. О. Поетика історичних романів Вальтера Скотта у творчій рецепції Михайла Старицького / О. О. Фіголь // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – Т.1. – Вип. 14. – С. 318–327.

4. Фіголь О. О. Вальтер Скотт у творчій рецепції українських письменників XIX століття / О. О. Фіголь // Зарубіжна література. – 2007. – № 6. – С. 60–64.

5. Чернухіна О. О. Особливості часової організації історичних романів В. Скотта та М. Старицького / О. О. Чернухіна // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2007. – Вип. 15. – Т.2. – С. 118–123.

6. Чернухіна О. О. Динаміка еволюції особистості героїв В. Скотта та М. Старицького (на матеріалі романів “Роб Рой” В. Скотта та “Кармелюк” М. Старицького) / О. О. Чернухіна // Мова і культура. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. 10. – Т. III (103). – С. 225–233.

7. Чернухіна О. О. Легендарні персонажі та історичні постаті у творчості В. Скотта і М. Старицького, способи їх художнього втілення / О. О. Чернухіна // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [Відп. ред. В. А. Зарва]. – К. : Освіта України, 2008. – Вип. XVI: Лінгвістика і літературознавство. – С. 275–285.

8. Чернухіна О. О. Національно-історична ідея у романах В. Скотта та М. Старицького (на матеріалі романів “Уеверли” В. Скотта та діалогів “Молодость Мазепы” і “Руина” М. Старицького) / О. О. Чернухіна // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Випуск 13. – К. : Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, 2008. – С. 176–182.

Статті в інших наукових виданнях:

1. Фіголь О. О. Типологічні збіги у творчості В. Скотта та М. Старицького / О. О. Фіголь // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів і аспірантів. – Вип. 5: в 3 т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський держ. університет, редакційно-видавничий відділ, 2006. – Т. 2. – С. 70–72.

АНОТАЦІЯ

Попадинець О. О. Історичний роман Вальтера Скотта та Михайла Старицького: рецепція, типологія. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2009.

Дисертація є першим системним дослідженням історичних романів В. Скотта та М. Старицького. У дослідженні послідовно і детально розглядаються теоретичні проблеми жанру історичного роману, рецепція творчості В. Скотта в Україні, жанрово-стильові, сюжетно-композиційні особливості романів українського та англійського письменників, а також втілена в них проблематика, концепція героя та образна структура. Відзначаються очевидні типологічні паралелі між романами В. Скотта та М. Старицького. Стверджується, що прозова спадщина В. Скотта та М. Старицького є важливою і невід'ємною частиною літературного процесу XIX ст., котра заслуговує пильної уваги літературознавців.

Ключові слова: рецепція, типологічний аспект, роман, концепція історизму, поетика, пригодництво, хронотоп.

АННОТАЦІЯ

Попадинец О. О. Исторический роман Вальтера Скотта и Михаила Старицкого: рецепция, типология. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2009.

Диссертация является первым системным исследованием исторических романов В. Скотта и М. Старицкого. В исследовании последовательно и детально рассматриваются теоретические проблемы жанра исторического романа, рецепция творчества В. Скотта в Украине, жанрово-стилевые, сюжетно-композиционные особенности романов украинского и английского писателей, а также воплощенная в них проблематика, концепция героя и образная структура. Отмечаются очевидные типологические параллели между романами В. Скотта и М. Старицкого. Утверждается, что прозаическое наследие В. Скотта и М. Старицкого является важной и неотъемлемой частью литературного процесса XIX века, которая заслуживает пристального внимания литературоведов.

Рецепция В. Скотта в пределах XIX века является неотъемлемой частью истории отечественной культуры. Значительным количеством новых фактов, важными уточнениями диссертационное исследование подтверждает, что с учетом характерной элегической и эстетичной скромности творчество В. Скотта заметно отразилось на духовной жизни украинского общества. Писатели и поэты, среди которых были величины мирового уровня, перенимали образы и мотивы английского писателя, увлекались поэтической фантазией, подражали стилю, плодотворно развивали его жанровое новаторство.

Рецепция творчества В. Скотта украинскими писателями XIX века дает показательный материал для понимания того, какое место он занимал в их творческом мире и какую роль сыграл в становлении жанра украинского исторического романа.

Для Т. Шевченко и Леси Украинки творчество В. Скотта было материалом для вполне независимого творческого диалога. Другие же украинские писатели XIX века исходили из положения о возможности “вложения” собственного национального содержания в те романские формы В. Скотта, которые имели значительный успех у европейского читателя. Они опирались (в разной степени) на испытание В. Скоттом модели построения исторического произведения. Однако эти многочисленные признаки вальтерскоттовского романа не перечеркивают оригинальных достижений, например, П. Кулиша и М. Старицкого: они достигают уровня настоящего проникновения в украинские исторические реалии, будто видят их глазами современника.

В литературно-критической рецепции творчества В. Скотта в Украине тон задает весомое суждение И. Франко о том, что В. Скотт, – один из тех, кто на Западе воплощает интерес к идее народности, народного творчества.

Весь этот рецептивный опыт XIX века украинское литературно-критическая мысль XX века учитывает и оценивает уже в другой парадигме. Для него это главным образом материал для осмысления и обобщения особенностей поэтики вальтерскоттовского романа, оценки его влияния на историческую романистику XX века.

Типологическое сопоставление исторических романов В. Скотта и М. Старицкого, которые творили в разные периоды XIX века (В. Скотт – в начале века, М. Старицкий – в последние десятилетия), обнаруживает общие тенденции в украинском и английском литературных процессах. Одной из определяющих черт обеих литератур данного периода было обращение к историческому прошлому, о чем свидетельствуют результаты сопоставления романистики В. Скотта и М. Старицкого: 1) английский и украинский писатели опирались на антропологическую типологию “страстей” любых времен и народов; 2) оба сознательно допускали исторические неточности ради художественного обобщения; 3) оба достаточно осторожно использовали архаичные языковые элементы в текстах романов; 4) фольклорное сознание существенно влияло на идеологию романов английского и украинского романистов, но определяющими для обоих были факторы социально исторические – в чем сказывалась просветительская идеология у В. Скотта, позитивистская – у М. Старицкого.

М. Старицкий существенно не меняет вальтерскоттовскую модель, хотя и творит в совсем другую эстетичную эпоху (период сложной трансформации реалистичных форм в неоромантические, модернистские). Таким образом, выбор М. Старицкого в пользу не только

модели вальтерскоттовского романа, но и его тональности (эстетически устаревшей) – это выбор в значительной мере идеологический, а не эстетический.

Английскому и украинскому писателям присущи как типологические совпадения, которые говорят об общей векторности развития литературных явлений жанровой разновидности исторического романа, так и предопределенные национальными, социально-политическими и индивидуально авторскими факторами, типологические расхождения, которые можно расценивать как специфические оригинальные черты их идиостилей.

Ключевые слова: рецепция, типологический аспект, роман, концепция историзма, поэтика, приключенчество, хронотоп.

SUMMARY

Popadynets O. Historical novel of Walter Scott and Mykhajlo Starytsky: perception, typology. – Manuscript.

Thesis for a candidat's degree in philology on speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Ternopil National Pedagogical University named after of Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil, 2009.

The thesis is the first system analysis of Walter Scott's and Mykhajlo Starytsky's historical novels. Genre and style, plot and composition peculiarities of the novels and the problems incarnated in them, hero conception and figurative structure of W. Scott's and M. Starytsky's great format prose are examined in the work in strict succession and in detail. A great number of essential aspects of the writer's creative work like individual style discourse, genre and aspect definition of the novels and stories are interpreted. Typological parallels between W. Scott's and M. Starytsky's works are drawn. It is asserted that W. Scott's and M. Starytsky's literary heritage is a significant and integral part of the literary process of the 19th and the beginning of the 20th century and is worthy of note of literary critics' fixed attention.

Key words: reception, typological aspect, novel, conception of historical method, poetics, adventurous, time-space relation.